

อิญากับความเปราะบางในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจน

วิทยากรชำนาญการ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ที่มีความห่างไกลและแปลกแยกจากส่วนกลาง การผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ล่าช้า ทำให้คนบางกลุ่มใช้เป็นเงื่อนไขในการแบ่งแยกดินแดนออกจากส่วนกลาง (สุทิน สนองผัน, 2555, น. 31) นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านภาษาที่ใช้ วิธีการดำรงชีวิต และการนับถือศาสนาที่ต่างกัน เป็นผลให้การปฏิบัติต่อกันนั้นนำไปสู่สถานะที่แตกต่างระหว่างกลไกการใช้อำนาจรัฐกับประชาชนที่เป็นมุสลิมเกิดความไม่ไว้วางใจและความไม่ลงรอยกัน การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐมีผลต่อการเกิดปฏิสัมพันธ์ในทางลบ และเมื่อนโยบายการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ ไม่มีความสอดคล้องไปกับวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาของประชาชนชาวมุสลิมย่อมมีผลทำให้เกิดความขัดแย้ง และปัญหาความรุนแรงที่เรื้อรังยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, ม.ป.ป., น. 88-89)

สำหรับมิติความแปลกแยกทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นถือว่ามีมีความสำคัญ และมีความเปราะบางเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเชื่อ และการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา ดังกรณีตัวอย่างเมื่อช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2561 ที่โรงเรียนอนุบาลปัตตานีมีครูบางรายนัดหยุดการเรียนการสอน และแสดงเจตนารณรงค์ในการไม่เห็นด้วยกับการคลุมฮิญาบมาเรียนหนังสือของเด็กนักเรียน โดยอ้างว่าที่ตั้งของโรงเรียนอยู่บนที่ธรณีสงฆ์ ไม่เหมาะสมกับการคลุมฮิญาบ (ยังหาจุดร่วมไม่ได้ ร.ร. อนุบาลปัตตานีห้าม นร. สวมฮิญาบ, 2561) แต่ต่อมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยอนุญาตให้นักเรียนมุสลิมทั้งหญิงและชายของโรงเรียนอนุบาลปัตตานีสามารถแต่งกายตามหลักศาสนาได้ แต่ให้แต่งตามระเบียบของโรงเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถยุติความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างคนต่างศาสนาในพื้นที่ (รัฐบาลไทย, 2561) นอกจากนี้ยังเคยมีเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเกี่ยวกับผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิม เช่น คำร้องที่ 195/2554 กรณีโรงเรียนมัธยมวัดหนองจอกห้ามนักเรียนหญิงมุสลิมแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม (สวมฮิญาบ) โดยอ้างว่าผิดระเบียบของโรงเรียนเพราะบริเวณที่ตั้งโรงเรียนเป็นที่ธรณีสงฆ์ และคำร้องที่ 225/2558 กรณีบุตรสาวของผู้ร้องไปสมัครงานที่บริษัทเอกชน ปรากฏว่าบริษัทดังกล่าวขอให้บุตรสาวของผู้ร้องถอดผ้าคลุมฮิญาบและแจ้งว่าบริษัทจะไม่รับเข้าทำงานหากบุตรสาวของผู้ร้องสวมผ้าฮิญาบในที่ทำงาน เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, น. 7-10)

ฮิญาบคืออะไร

ฮิญาบ คือ ผ้าคลุมศีรษะของผู้หญิงมุสลิม ซึ่งศาสนาอิสลามระบุให้ผู้หญิงสวมผ้าคลุมผมจนปิดหน้าอก เพื่อเป็นการปกปิดร่างกายให้มิดชิด และเป็นการสำรวม โดยทั่วไปจะเปิดเผยแค่ใบหน้าและฝ่ามือ การคลุมผ้าของผู้หญิงมุสลิมนั้นไม่ใช่เป็นประเพณีของอาหรับ แต่เป็นบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ฮิญาบแปลว่า ปิดกัน ส่วนการปิดจนเหลือแต่ลูกตานั้นเป็นทัศนคติที่ปฏิบัติเพื่อป้องกันตนเองจากฟิตนะห์ (ความไม่ดี ไม่งามทางสังคม) เช่น ป้องกันการล้อเลียน หรือ การหยอกล้อเชิงขู่สาวจากเพื่อนชาย เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, น. 11)

การคลุมฮิญาบที่ถูกต้องตามหลักศาสนา

ปัจจุบันฮิญาบของมุสลิมจำนวนมากไม่ต่างอะไรกับแฟชั่นเสื้อผ้าที่ออกมาตามรุ่นต่าง ๆ มีการออกแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อดึงดูดลูกค้า ด้วยเหตุว่ามีผู้หญิงมุสลิมจำนวนมากที่คลุมฮิญาบหลากหลายรูปแบบ และคิดว่าการคลุมฮิญาบจะคลุมแบบไหนก็ได้โดยไม่รู้ถึงการคลุมฮิญาบที่ถูกต้อง ซึ่งตามหลักศาสนาอิสลามได้กำหนดเรื่องการแต่งกายและการคลุมฮิญาบที่ถูกต้องของผู้หญิงมุสลิม ดังนี้ (เชค อัลบานีย์ รอฮิมะฮุลลอฮฺ, ม.ป.ป.)

1. ฮิญาบต้องปกปิดร่างกายทั้งหมด ยกเว้นส่วนที่อนุญาตให้เปิดได้
2. ผ้าคลุมฮิญาบต้องไม่มีการประดับประดาในตัวของมัน
3. เนื้อผ้าจะต้องไม่บาง เนื่องจากการปกปิดถือว่ายังไม่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่นำมาปกปิดยังบางอยู่ และการสวมเสื้อผ้าที่บางเป็นการทำให้เกิดฟิตนะห์ (ความไม่ดี) เพิ่มขึ้น
4. เสื้อผ้าจะต้องไม่รัดรูป จนเห็นทรวดทรง
5. ต้องไม่ใช่เครื่องหอม น้ำหอม เมื่อออกจากบ้าน
6. ต้องไม่เป็นการแต่งกายเลียนแบบผู้ชาย
7. ไม่แต่งกายเลียนแบบบรรดาผู้หญิงที่ปฏิเสธศรัทธา เมื่อได้มีการกำหนดในบทบัญญัติว่าไม่อนุญาตสำหรับบรรดามุสลิมไม่ว่าชายหรือหญิง ไปเลียนแบบบรรดาผู้ปฏิเสธ ไม่ว่าจะเป็นการเลียนแบบประเพณี หรืองานรื่นเริงการเฉลิมฉลอง หรือการเลียนแบบเรื่องแต่งกายที่เป็นเครื่องแต่งกายเฉพาะสำหรับผู้ปฏิเสธ ถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่สำคัญอย่างยิ่งในบทบัญญัติอิสลาม
8. เสื้อผ้านั้นต้องไม่เป็นเสื้อผ้าชู้เราะห์ หมายถึง สวมใส่เพื่อการโอ้อวด เสื้อผ้าที่ราคาแพงเกินความจำเป็น และฟุ่มเฟือย

กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม อาทิ

1. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเครื่องแบบนักเรียน พ.ศ. 2551

ข้อ 11 เครื่องแบบนักเรียนสำหรับสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

นักเรียนชาย

- (1) เสื้อ ผ้าสีขาว แบบคอเชิ้ต แขนสั้น หรือแขนยาว
- (2) เครื่องหมาย ใช้ชื่ออักษรย่อของสถานศึกษาปักที่อกเสื้อเบื้องขวาบนเนื้อผ้าด้วยด้ายหรือไหมสีแดง

- (3) หมวก ใช้หมวกสีขาว (กะปิเยาะห์) หรือหมวกสีดำ (ซอเกาะห์) ในโอกาสอันสมควร
- (4) กางเกง ผ้าสีดำ สีน้ำเงิน หรือสีกรมท่า แบบสุภาพ ขายาว
- (5) เข็มขัด หนังสือดำ หัวเข็มขัดเป็นโลหะขัดหักลัดหรือหัวเข็มขัดเป็นตราของสถานศึกษา
- (6) รองเท้า หนังหรือผ้าใบสีดำ แบบหุ้มส้น
- (7) ถุงเท้า ส้น สีดำ

นักเรียนหญิง

- (1) เสื้อ กุรงสีพื้น ไม่มีลวดลาย แบบคอกลมไม่มีปก
- (2) เครื่องหมาย ใช้ชื่ออักษรย่อของสถานศึกษาปักที่อกเสื้อเบื้องขวาและที่ผ้าคลุมศีรษะบนเนื้อผ้าด้วยด้ายหรือไหมสีแดง

(3) ผ้าคลุมศีรษะ ผ้าสีพื้นไม่มีลวดลาย ลักษณะเป็นถุง หรือตัดเย็บในลักษณะอื่น ซึ่งต้องคลุมศีรษะทั้งหมด เว้นใบหน้า ชายผ้าคลุมศีรษะคลุมไหล่

- (4) กระโปรงหรือโสร่ง

กระโปรง ผ้าสีพื้นไม่มีลวดลาย แบบทรงปลายบาน ไม่มีจีบหรือมีจีบหรือเกล็ดความยาวเมื่อสวมแล้วกระโปรงคลุมข้อเท้า

โสร่ง มีลักษณะเช่นเดียวกับผ้าถุงหรือผ้าโสร่งทั่วไป เป็นผ้าสีพื้นไม่มีลวดลาย ขนาดกว้างพอเหมาะ ไม่ผ่าข้างหรือรัดรูป เมื่อสวมแล้วชายผ้าโสร่งคลุมข้อเท้า

- (5) รองเท้า หนังหรือผ้าใบสีขาว แบบหุ้มส้นหุ้มปลายเท้า
- (6) ถุงเท้า ส้น สีขาว

ข้อ 12 เครื่องแบบนักเรียนซึ่งนับถือศาสนาอิสลามในสถานศึกษาอื่น นอกจากสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนา

นักเรียนชาย

- (1) เสื้อ ผ้าสีขาว แบบคอเชิ้ต แขนสั้น
- (2) เครื่องหมาย ใช้อักษรย่อ สัญลักษณ์หรือเข็มเครื่องหมายของสถานศึกษาตามที่สถานศึกษากำหนด ปักหรือติดที่อกเสื้อเบื้องขวา

(3) กางเกง ใช้ผ้าสีเดียวกันกับสีผ้าของกางเกงนักเรียนทั่วไปที่ใช้ในสถานศึกษานั้น ขายาวระดับตาคู่ม ปลายขาพับเข้าด้านใน

(4) เข็มขัด หนังสือดำหรือสีน้ำตาล หัวเข็มขัดเป็นโลหะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าชนิดหักลัด สำหรับผู้ที่ เป็นลูกเสือจะใช้เข็มขัดลูกเสือแทนก็ได้ หรือหัวเข็มขัดเป็นตราของสถานศึกษา

- (5) รองเท้า หนังหรือผ้าใบสีดำหรือสีน้ำตาล แบบหุ้มส้นชนิดผูก
- (6) ถุงเท้า ส้น สีขาว สีน้ำตาล หรือสีดำ

นักเรียนหญิง

- (1) เสื้อ ผ้าสีขาว คอปกบัว ผาด้านหน้าตลอด แขนยาว ปลายแขนจีบรูปมีสาบกว้างไม่เกิน 5 เซนติเมตร ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพก ไม่รัดรูป

(2) เครื่องหมาย ใช้อักษรย่อ สัญลักษณ์หรือเข็มเครื่องหมายของสถานศึกษา ตามที่สถานศึกษากำหนด ปักหรือติดที่อกเสื้อเบื้องขวาและที่ผ้าคลุมศีรษะ

(3) ผ้าคลุมศีรษะ ใช้ผ้าสีขาวเกลี้ยงไม่มีลวดลาย หรือสีเดียวกับสีผ้าของกระโปรง สีเหลี่ยมจัตุรัส ความยาวด้านละ 100-120 เซนติเมตร ขณะสวมใส่เย็บติดตลอดตั้งแต่ใต้คางจนถึงปลายมุมผ้า

(4) กระโปรง ใช้ผ้าสีเดียวกันกับสีผ้าของกระโปรงนักเรียนทั่วไปใช้ในสถานศึกษานั้น แบบสุภาพ พบเป็นจีบข้างละสามจีบทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เมื่อสวมแล้วชายกระโปรงคลุมข้อเท้า

(5) รองเท้า หนังหรือผ้าใบสีดำ มีสายรัดหลังเท้าหรือแบบหุ้มส้น หุ้มปลายเท้ามีสันสูงไม่เกิน 2 นิ้ว ไม่มีลวดลาย

(6) ถุงเท้า สั้น สีขาว ไม่มีลวดลาย ปลายถุงเท้าไม่พับ

นักเรียนซึ่งนับถือศาสนาอิสลามในสถานศึกษาอื่นนอกจากสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อาจเลือกแต่งเครื่องแบบตามวรรคหนึ่งหรือตามแบบที่สถานศึกษากำหนดได้ตามความสมัครใจ

2. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเครื่องแบบนักเรียน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561

ข้อ 3 ให้ยกเลิกความในวรรคท้ายของข้อ 12 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเครื่องแบบนักเรียน พ.ศ. 2551 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“นักเรียนซึ่งนับถือศาสนาอิสลามในสถานศึกษาอื่นนอกจากสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลามอาจเลือกแต่งเครื่องแบบนักเรียนตามวรรคหนึ่งหรือตามแบบที่สถานศึกษากำหนดได้ตามความสมัครใจ ยกเว้นสถานศึกษาที่ขอใช้พื้นที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์เป็นที่ตั้งของสถานศึกษา การแต่งเครื่องแบบนักเรียนให้เป็นไปตามสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างวัดกับสถานศึกษา”

3. กฎสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับที่ 94 (พ.ศ. 2553) ออกตามความในพระราชบัญญัติเครื่องแบบข้าราชการฝ่ายพลเรือน พุทธศักราช 2478

กรณีใส่เครื่องแบบสีทากี

ข้อ 1 ความใหม่ตาม (1) วรรคสี่ กำหนดว่าข้าราชการหญิงมุสลิม หากจะใช้ผ้าคลุมศีรษะ ให้ใช้ผ้าคลุมศีรษะสีประเภทสีทากีหรือสีกลมกลืนกับเสื้อ กระโปรง หรือกางเกง โดยให้คลุมศีรษะทั้งหมด เว้นใบหน้า ชายผ้าคลุมศีรษะด้านข้างยาวถึงบ่า ด้านหน้ายาวถึงระดับหน้าอก ขอบผ้าคลุมเย็บเรียบ ในกรณีที่มีการสวมหมวกให้สวมหมวกทับผ้าคลุมศีรษะ

ข้อ 2 ความใหม่ตาม (4) วรรคท้าย กำหนดให้ข้าราชการหญิงมุสลิม หากจะใช้กระโปรง หรือกระโปรงกางเกง จะให้ยาวคลุมข้อเท้าก็ได้

กรณีเครื่องแบบพิธีการ (ชุดสีขาว)

ข้อ 3 ความใหม่ตาม (1) วรรคสี่ กำหนดให้ข้าราชการหญิงมุสลิม หากจะใช้ผ้าคลุมศีรษะ ให้ใช้ผ้าคลุมศีรษะสีดำ โดยให้คลุมศีรษะทั้งหมดเว้นใบหน้า ชายผ้าคลุมศีรษะสอดไว้ปกเสื้อคอพับทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ในกรณีที่มีการสวมหมวกให้สวมหมวกทับผ้าคลุมศีรษะ

ข้อ 4 ความใหม่ตาม (4) วรรคท้าย กำหนดให้ข้าราชการหญิงใช้กระโปรงสีขาว ตีเกล็ดด้านหน้า 2 เกล็ด และด้านหลัง 2 เกล็ด ยาวปิดเข่า ปลายบานเล็กน้อยใช้กับแบบเสื้อคอแหลม หรือกระโปรงสีขาวยาว

ปิดเข้า ปลายบานเล็กน้อยใช้กับแบบเสื้อคอปาน ข้าราชการหญิงมุสลิมสามารถใช้กระโปรงได้ทั้งสองแบบดังกล่าว โดยจะให้ยาวคลุมข้อเท้าก็ได้

จากตัวอย่างกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการให้เสรีภาพในการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลามซึ่งสอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 31 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพันธกรณีที่ประเทศไทยเป็นภาคี อาทิ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 18 กำหนดว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะประกาศศาสนาหรือความเชื่อของตน โดยการสอน การปฏิบัติ สักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเอง หรือประชาคมร่วมกับผู้อื่น และเป็นการสาธารณะหรือส่วนบุคคล” และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 18 กำหนดว่า “1) บุคคลย่อมมีสิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม และการสอน ไม่ว่าจะโดยลำพังตัวเอง หรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และไม่ว่าต่อสาธารณชน หรือเป็นการส่วนตัว 2) บุคคลจะถูกบีบบังคับให้เสื่อมเสียเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนาหรือความเชื่อตามคตินิยมของตนมิได้ 3) เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของบุคคลอาจอยู่ภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมาย และตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่น และ 4) รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย ในการให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมแก่เด็กตามความเชื่อของตน”

อย่างไรก็ดี เสรีภาพในทางศาสนาอาจจำแนกออกเป็น 2 ประการ คือ 1) เสรีภาพในการถือศาสนา เป็นเสรีภาพบริบูรณ์ไม่อาจจำกัดได้ และ 2) เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา เป็นเสรีภาพที่ไม่บริบูรณ์สามารถจำกัดได้เท่าที่จำเป็น เช่น การสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม การสอนศาสนา รวมไปถึงการแต่งกายและการสวมผ้าคลุมศีรษะอันเนื่องมาจากข้อบัญญัติในศาสนาหรือตามความเชื่อของตน ทั้งนี้การจำกัดเสรีภาพในทางศาสนาสามารถจำกัดได้ด้วยเหตุผลบางประการ โดยบทบัญญัติทางกฎหมายตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, น. 3-55) และการจำกัดเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อาจกระทำได้หากเป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้

กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย อีกทั้งการตรากฎหมายดังกล่าวต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

ในกรณีการสวมผ้าคลุมศีรษะ หรือ ฮีญาบ ของนักเรียน หรือสตรีที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ และเป็นเสรีภาพที่สามารถกระทำได้ตามรัฐธรรมนูญ แต่หากจะมีการจำกัดเสรีภาพนั้น จะต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และเป็นกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐไม่อาจใช้มาตรการอื่นมาบังคับใช้แทน โดยไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิเสรีภาพนั้น และต้องกระทบกระเทือนเสรีภาพของผู้ใช้น้อยที่สุด เช่น การจำกัดเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของผู้สวมฮีญาบหรือเพื่อความปลอดภัยของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, น. 55-56)

บทสรุปและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

ด้วยเงื่อนไขของความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างและความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนบางกลุ่มนำมาเชื่อมโยงเพื่อสร้างสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่มาอย่างยาวนาน ความแปลกแยกทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเชื่อ และการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนาถือว่ามีความสำคัญและมีความประอบางต่อความรู้สึกเป็นอย่างมากของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธกับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังเช่นกรณีการสวมผ้าคลุมศีรษะ หรือ ฮีญาบ ของนักเรียน หรือสตรีที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ หรือความเชื่อทางศาสนา การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้การดำเนินวิถีชีวิตและการปฏิบัติตามหลักศาสนาทุกศาสนาเป็นไป โดยไม่มีอุปสรรค ปรับทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง ปรับหลักกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อเสรีภาพ การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา ขจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรม และยอมรับในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อีกทั้งสังคมในพื้นที่ต้องยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมด้วย

บรรณานุกรม

- “กฎสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับที่ 94 (พ.ศ. 2553) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายพลเรือน พุทธศักราช 2478” (30 เมษายน 2553). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 127 ตอนที่ 28 ก, น. 14-21.
- เชค อัลบานีย์ รอฮิมอาลุลลอฮ์ (ม.ป.ป.). **การคลุมฮิญาบที่ถูกต้อง**. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2561 จาก <http://www.islammore.com/view/2736>
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (ม.ป.ป.). สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นสถาบัน และการกระทำภายใต้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม.[บทคัดย่อ].**วารสารสุทธิปริทัศน์**, 27(84), 88-89.
- ยังหาจุดร่วมไม่ได้ ร.ร. อนุบาลปัตตานีห้าม นร. สวมฮิญาบ (20 พฤษภาคม 2561). **วอยซ์ทีวี**. สืบค้น 13 กรกฎาคม 2561 จาก <https://voicetv.co.th/read/HkuOvjRCG>
- “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระเบียบแบบนักเรียน พ.ศ. 2551” (26 ธันวาคม 2551). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 125 ตอนพิเศษ 195 ง, น. 6-8.
- “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระเบียบแบบนักเรียน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561” (13 มิถุนายน 2561). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 135 ตอนพิเศษ 136 ง, น. 1.
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” (6 เมษายน 2560). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, น. 8-9.
- รัฐบาลไทย. (22 พฤษภาคม 2561). **ศธ.อนุญาตนักเรียนมุสลิม รร.อนุบาลปัตตานี แต่งกายตามหลักศาสนาได้**. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2561 จาก <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/12429>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2559). **เสรีภาพในการถือศาสนา เสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ และการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม กรณีการห้ามสตรีที่นับถือศาสนาอิสลามสวมฮิญาบ**. กรุงเทพฯ: ปกเกล้า.
- สุทิน สอนองผัน. (ม.ป.ป.). **กระบวนการแห่งความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย**. สืบค้น 2 กรกฎาคม 2561 จาก <http://rdi.rmutsv.ac.th/rmutsvrj/download/year4-issue2-2555/p31.pdf>